

Oppgivelsen av Norges nøytralitet

Av overlege Johan Scharffenberg

Under unionen med Sverige 1814—1905 hadde Norges regjering og storting liten innflytelse på utenrikspolitikken, men søkte dog etter evne å motarbeide enhver politikk som kunne trekke de for-
ente riker ut i krig.

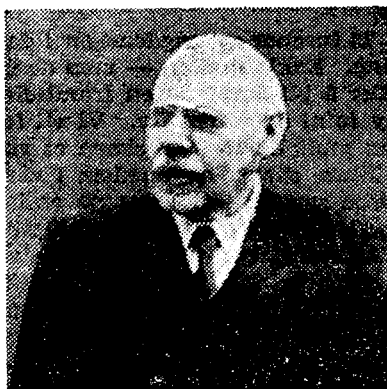
Gjennom fredsbevegelsens vekst ble nøytralitet klart erkjent som det fornuftige og moralsk riktige mål.

Den norske regjering uttalte i en innstilling av 8/10 1898 bl. a.: «Anerkjent permanent neutralitet må derfor etter regjeringens opfatning være det naturlige og af den historiske erfaring givne formål for rigernes udenrikspolitik».

Stortinget vedtok 24/5 1902 enstemmig en innstilling til regjeringen om «såsnart den måtte finde tidspunktet beleiligt, at optage til forhandling spørsmålet om Norges og Sveriges stedsevarende neutralitet og at søge denne gjennomført i former, der er betryggende for de to rigers frihed og selvstendighed».

Stortingsvedtaket 7. juni 1905 ble i Sverige fordømt som et ensidigt brudd på en kontrakt som bare kunne oppheves ved overenskomst mellom begge parter. Det burde fått en hensynsfullere form (Hagerups forslag). Krigsfaren skremte regjeringen til underhånden å søke støtte hos stormaktene, denne politikk ble fortsatt etter Karlstadforliket og førte til Integritetstraktaten av 2. november 1907.

Løvland ønskede opprinnelig at stormaktene skulle «anerkjenne» (ikke «garantere») Norges stedsevarende nøytralitet, dog med forbehold om rett til i tilfelle å bistå Sverige eller Danmark. Dette for-

Johan Scharffenberg.

behold fant stormaktene uforenlig med nøytralitet. Utfallet ble Integritetstraktaten. Den trakk stormaktene inn på den skandinaviske halvøy således at Sverige følte den rettet mot seg; under en krig mellom de fire garantimakter innbyrdes ville den være verdiløs for Norge. I virkeligheten stolte Norge mest på Storbritannias støtte.

Da den lenge ventede første verdenskrig brøt ut i august 1914, erklærte Norge seg nøytralt og slapp å bli trukket inn.

Men ved å slutte seg til Nasjonenes Forbund 1920 oppga Norge sin nøytralitet.

Etter N.F.s fiasko overfor Japan og Italia erklærte i 1936 Norge og flere andre stater seg løst fra plikt til å delta i militære eller økonomiske «sanksjoner» etter paktens artikkel 16. Derved vendte Norge tilbake til nøytralitetspolitikken.

Ved utbruddet av den annen verdenskrig i september 1939 erklærte Norge seg nøytralt.

Tyskland fant skandinavisk nøytralitet mest fordelaktig for sine interesser. Storbritannia og Frankrike ønsket å stoppe malmutførselen via Narvik og bruke Norge i blokaden av Tyskland, de drøftede opprettelsen av «en ny front på den skandinaviske halvøy» og forberedte okkupasjon av baser på vestkysten. For å komme dem i forkjøpet angrep Tyskland Norge og fant en samtidig okkupasjon av Danmark strategisk nødvendig. Danmark kapitulerte straks, Norge forsvarte seg (jeg var og er enig i denne beslutning).

Etter regjeringens flukt til England uttalte utenriksminister Trygve Lie i «Times» at Norge hadde oppgitt nøytraliteten, ikke bare i den pågående krig, men for fremtiden. Hadde en utenriksminister i eksil rett til å fastslå Norges fremtidige politikk?

Skylden for Norges ulykke ligger selvfølgelig ikke utelukkende hos Arbeiderpartiet, også de andre partier, navnlig venstre, hadde i naiv tillit til N.F. og til den britiske flåte svekket forsvaret. Men selv etter at Hitler var kommet til makten 30. januar 1933, fastholdt Arbeiderpartiet sitt forslag om hel avvæpning, — «vaktvernet» skulle ikke bruke våpen. 20. mars 1935 tiltrådte Nygaardsvolds regjering og fikk ledelsen av utenriks- og forsvarspolitikken. Forsvaret ble styrket endel, men utilstrekkelig, og utenriksministeren undervurderte faren.

Da regjeringen avsto gjentatte tilbud om samlingsregjering, bærer den og Arbeiderpartiet hovedansvaret både for den politikk som førte til 9. april, og for den senere politikk. Frasset episoden Ljungberg har arbeiderpartimenn ledet utenriks- og forsvarspolitikken fra 1935 av.

Etter folkeretten plikter en nøytral stat å føre en strengt upartisk politikk og forsvare seg mot overgrep fra begge de krigførende makter, derfor kan den ikke være et militært vakuum. De absolutte pasifister har ikke forstått dette krav om væpnet nøytralitet.

For vurderingen av arbeiderpartiregjeringens ansvar er det et avgjørende spørsmål om en «forutseende» utenriks- og forsvarspolitik — fra senest 1936 — kunne ha hindret invasjon fra hvilken som helst side. Jeg svarer Ja, andre svarer Nei. Men alle innrømme at hvis Norge hadde unngått krigen — som Sverige —,

2 (1-2)

ville det senere vært enstemmighet om å holde fast ved nøytralitetspolitikken. Dens oppgivelse blir vesentlig forsvart med at «erfaringen» hadde vist umuligheten av å holde Norge utenfor krigen. Derfor er det et sentralt spørsmål om ulykken skyldtes ledelsens feilvurderinger.

Politikken før 9. april er hovedårsaken til hele den senere politik: innmeldelsen i F.N., Tysklandsbrigaden og tilslutningen til Atlantpakten, alt under ledelse av arbeiderpartiministre, men dessverre med full støtte av de andre partiene. Denne regjeringens og Stortingets blindhet kan føre til russisk okkupasjon.

Stormaktene tenker bare på sine egne interesser, sin makt, sin handel, sin prestisje, og vil trekke de små stater inn under sin ledelse.

For fredelskende stater er det livsviktig å holde seg utenfor maktkampen, utenfor stormaktenes interessesfærer. Bare som nødverge er krig moralsk forsvarlig, aldri som «fortsettelse av politikken med andre midler».

Sveits' eksempel viser muligheten av stedsevarende nøytralitet for en liten stat, selv om den ligger omringet av krigførende stater. Helt fra nederlaget ved Marignano 1515 har Sveits vært nøytralt, frasett tiden 1798—1815 da det mot sin vilje ble trukket inn i revolusjons- og Napoleonkrigene. Senere har Sveits ved klok utenrikspolitikk og orden i forsvaret holdt seg utenfor nabostatenes kriger og de to verdenskrigene. Det fastholdt sin militære nøytralitet som medlem av N.F. og har ikke villet gå inn i F.N. fordi det ikke kunne få samme særstilling der. Men ingen har rett til å anklage Sveits for feighet eller for mangel på kjærlighet til frihet og selvstendighet.

Sveits kan tjene som forbillede for enhver fredelskende liten stat, også Norge hvis strategiske stilling er gunstigere på grunn av adgangen til havet og den mer isolerte beliggenhet.

Hvis Russland og dets vasaller trekker seg ut av F.N., blir den tredje verdenskrig uunngåelig.

I så fall vil sannsynligvis Sverige melde seg ut fordi F.N. da får karakter av en kamporganisasjon mot østmaktene, i avgjort strid med forutsetningene.

Da burde Norge melde seg ut og søke samarbeid med det sterke Sverige for å holde den skandinaviske halvøy utenfor krigen, — hvis F.N. blir sprengt, faller forutsetningene bort for vår tilslutning til Atlantpakten.

Men formodentlig vil U.S.A. ikke tillate Norge å slippe fri, — statene vil kreve baser også i vårt land.

Dette blir da Nemesis for Norges svikten av nøytralitetspolitikken og innblanding i stormaktenes kamp som en spurv mellom ørner.

JOHAN SCHARFFENBERG

„Fredsvigien“
April 1957.